

– ani v kresťanstve. Aj kresťanská mystika sa chce chápať ako mystika utrpenia z Boha. Z knihy Eugena Bisera preberám to, čo Walter Dirks rozpráva o svojej návšteve u Romana Guardiniho krátko pred jeho smrťou: „Na poslednom súde nenechám klásť otázky iba mne, ale aj sám sa budem pýtať a dúfam, že mi potom anjel neodmietne správnu odpoveď na otázku, na ktorú mi nedokázala odpovedať nijaká kniha ani samo Písmo, nijaké dogma či učiteľský úrad, nijaká „teodícea“ či teológia, ani tá vlastná: Prečo sú, ó Bože, na ceste k spásu také strašné okluky, utrpenie nevinných, vina?“

Tento mystický nepokoj pochybujúcej otázky nevyviera ale z typicky intelektuálneho kultu pýtania sa, ktorý je práve trpiacemu človeku úplne vzdialený. Nie vágne túlavé otázky, ale vášnivé otázky namierenej voči Bohu patria k tej mystike, o ktorej sme sa – kvôli pravej úteche – chceli poučiť. A to práve vtedy, keď nezabúdame, že biblicko-kresťanská mystika nie je mystikou zatvorených, ale otvorených očí, ktorá nás zaväzuje k stále ostrejšiemu vnímaniu cudzieho utrpenia.

Z nemeckého originálu *Die Rede vom Gott angesichts der Leidensgeschichte der Welt* preložil Imrich Sklenka.

OHLASY

FILOZOFIA

Roč. 50, 1995, č. 5

NIEKOĽKO POZNÁMOK K ŠTÚDIU M. DRAGULU „ÓPIUM JE NÁBOŽENSTVOM ĽUDU“¹

Marxovo hodnotenie náboženstva – *Náboženstvo je ópium ľudu* – nemá všeobecnú platnosť, ale vzťahuje sa len na odcudzené a skarikované formy náboženstva. To M. Dragula síce naznačuje (s. 1), no v prípade kresťanského náboženstva by sa to žiadalo väčšmi zdôrazniť a jasnejšie povedať.

Autor chápe „skúsenosť transcendentná“ veľmi široko a nediferencovane. Je predsa zásadný rozdiel medzi skúsenosťou transcendentná vyvolanou božím pôsobením a „skúsenosťou transcendentná“ spôsobenou opiom. V oboch prípadoch môžeme hovoriť o skúsenosti transcendentná len z aspektu základného intencionálneho smerovania človeka k Transcendencii, no nie z hľadiska samotného obsahu skúsenosti. V prvom prípade človek môže dospieť k objektívnym „Božím obsahom“, ktoré ho zaväzujú, zatiaľ čo v druhom prípade o takéto objektívne obsahy vôbec nejde, ide len o subjektívne predstavy. Objektívne zistiteľná potreba skúsenosti transcendentná ešte nezaručuje, že táto potreba sa naplní nejakým deviantným smerom. A tu vidíme jadro problému. Treba jasne rozlíšiť, kedy je náboženstvo odcudzené a dáva sa vlastne do služieb deviantných skúseností transcendentná, a kedy nie. Tento problém sa však M. Dragula ani nepokúša riešiť.

Keď mnohí „Boží ľudia“ zdôrazňovali, že Božie kráľovstvo treba hľadať v sebe a netreba naň čakať až do smrti, nechceli tým poprieť objektívnu existenciu Božieho kráľovstva, na ktorom môžu mať účasť všetci ľudia. Chceli tým len poukázať na naliehavú potrebu tohto chápania. Lebo len cez „predchuť“

¹ Filozofia je časopisom, v ktorom sa štúdie, články a eseje recenzujú, resp. – aby som použil priamejšie slovo – posudzujú. Témou posudzovania je výlučne odborná úroveň príspevku, nie jeho filozofická alebo svetonázorová orientácia. Niekedy však recenzent, resp. posudzovateľ vyjadrí svoj názor i na obsah príspevku. Urobil tak i posudzovateľ eseje M. Dragulu „Ópium je náboženstvom ľudu“ doc. J. Letz. Myslím, že jeho reakcia – aj pre svoju bezprostrednosť – stojí za to, aby bola uverejnená v tom istom čísle ako pôvodná esej, i keď by sme z toho neradi urobili pravidlo.

Božieho kráľovstva na tomto svete – v sebe i v spoločnostiach s druhými – nadobúda nádej na príchod Božieho kráľovstva vo večnosti svoj reálny obsah.

Je síce pravda, že už po apoštolskej dobe sa „...mechanizmy vedúce k bezprostrednému kontaktu s transcendentnom nahradili jeho symbolickou prítomnosťou v obradoch a formálnymi modlitbami“ (s. 9). Toto však samo osebe nebolo nič zlé, je to sociálna nevyhnutnosť každého, i neodcudzeného náboženstva. Zlým sa to stáva až vtedy, keď sa náboženstvo dostáva pod nadvládu obradov a právnych noriem, keď sa z neho vytratí tá jeho pôvodná životnosť a vnútorná dynamika. V takomto odcudzenom náboženstve už symboly nepôsobia ako sprostredkovatelia živých duchovných obsahov a modlitby sú niečím čisto formálnym a už nespájajú človeka s Bohom. Toto rozlíšenie dôkladne vykonal napríklad Henri Bergson vo svojich *Dvoch prameňoch morálky a náboženstva*. No Bergson ani nijaký seriózný náboženský mysliteľ nedospel k záveru, že kresťanské náboženstvo sa úplne odcudzilo. Bergson dokonca videl v spolupôsobení odcudzeného a neodcudzeného náboženstva určitú zákonitosť.

K postupnému „duchovnému vyprázdňovaniu“ síce v dejinách kresťanstva dochádzalo, no tento vývin nikdy nemožno klasifikovať ako nejaký nezvratný proces. V dejinách kresťanstva nachádzame niekoľko vzťahov ducha obnovy, napríklad vo františkánskom hnutí, v ranom období reformácie, v duchovnej obnove baroka a pod.

Všetky formy odcudzenia vo vnútri dejinného kresťanstva, ktoré M. Dragula uvádza na ďalších stranách svojej štúdie, možno prijať, ale s tou zásadnou výhradou, že tieto úpadkové formy nikdy nenadobudli v dejinách Cirkvi všeobecnú platnosť. Vždy platilo *ecclesia semper reformanda*, t.j. Cirkev sa vždy Božím Duchom obohacovala a reformovala najmä prostredníctvom ľudí svätého života. Aj keď pri tejto reforme pôsobenie mnohých ľudí svätého života bolo paralyzované, nemožno poprieť pozitívny vplyv mnohých osobností svätého života na obnovu Cirkvi (napríklad František z Assisi, Katarína Sienská, Ignác z Loyoly a i.).

Ak chcelo kresťanstvo v dejinách „žiť v pravde“, nemohlo byť k pravde ľahostajné a pripustiť bezbrehú pluralitu právd a svetonázorových postojov, v dôsledku čoho by nebolo bludárov, ako sa domnieva autor. To je utopistická predstava. Už samotná účasť na pravde je u každého iná a v inej miere partikulárna. Mnohí sa sami z tejto účasti dokonca vylučujú. To je prirodzený proces selekcie duchov. Ježiš sám upozorňoval na to, že kvôli pravde sa budú ľudia rozdeľovať, že pravda sa položí medzi priateľstvo a pokrvné väzby.

Iné je však, že tento zápas o pravdu sa v dejinách kresťanstva – ale aj iných náboženstiev – neraz zneužíval, že sa manipulovalo s pravdou, nevyhýbajúc sa pritom ani barbarským metódam založeným na násilí. Nie sú mi známe nejaké predkresťanské kultúry, v ktorých by viedla cesta k pravde – najmä cesta k náboženským pravdám – cez kultúrny dialóg. Dejinné kresťanstvo sa k tejto základnej norme hľadania a nachádzania pravdy vo výraznej miere dopracovalo až v druhej polovici 20. storočia. Jeho výsledky vidíme na II. vatikánskom koncile, najmä v encyklike *Gaudium et spes* – *Cirkev v súčasnom svete*. A takýto dialóg napriek rozličným prekážkam a jeho lokálnym negáciám ďalej pokračuje a bude pokračovať.

Na záver chcem povedať, že Božie kráľovstvo nespočíva – a ani pri jeho naplnení nebude spočívať – v dajakom sne či opojení, ako sa nazdáva M. Dragula (s. 13), ale v hlbokom ontologickom a duchovnom precitnutí, v nádhernom bdení, ktoré bude jednotaj prenikať presvedčením, že sa už nikdy neskončí...

Ján Letz

Doc. Ing. Ján Letz, CSc.
Fakulta humanitných vied VŠPg Nitra
Trieda A. Hlinku 1
949 01 Nitra
SR